

Funded by
the European Union

รายงานฉบับสมบูรณ์

การประเมินความเปราะบางของเมืองต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพ
ภูมิอากาศ พื้นที่ลุ่มน้ำห้วยหลวงในเขต ตำบลสามพร้าว
อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี

ภายใต้

โครงการประชาสังคมร่วมแรงเพื่อเปลี่ยนแปลงเมือง
สนับสนุนโดยสหภาพยุโรป

จัดทำโดย

ศูนย์ข้อมูลเพื่อสันติภาพและสิทธิมนุษยชนอีสาน

วันที่ 1 เดือนตุลาคม ปี 2564 ถึงวันที่ 30 เดือนกรกฎาคม ปี 2565

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	ก
สารบัญตาราง	ข
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์การวิจัย	2
3. กระบวนการดำเนินการศึกษา	2
4. พื้นที่การศึกษา	3
5. ความแปรบางของชุมชน	9
6. ความอยู่ดีมีสุขของชุมชน	14
7. บทสรุป	15

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงบริบททั่วไป	7
ตารางที่ 2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ	8
ตารางที่ 3 ประสิทธิภาพการเผชิญปัญหาในรอบ 5 ที่ผ่านมา	12
ตารางที่ 4 ระดับความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนเมืองสามพร้าว	14

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงที่ตั้งตำบลสามพร้าว	3
ภาพที่ 2 แสดงลักษณะทางกายภาพพื้นที่ตำบลสามพร้าว	6

คำนำ

เมืองสามพรวัว ถือเป็นตำบลขนาดใหญ่ มีพื้นที่หน่วยการปกครอง 15 หมู่บ้าน ห่างจากตัวเมืองอุดรธานีประมาณ 15 กิโลเมตร และห่างจากเขตเทศบาลนครอุดรธานีตามถนนวงแหวนรอบเมืองเพียง 1 กิโลเมตรเท่านั้น จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่สามารถสัญจรเข้าไปทำงานในตัวเมืองเทศบาลนครอุดรธานีได้ หลังยุคสงครามเย็นเป็นต้นมา ความทันสมัยและการขยายตัวของเมืองได้ขยายออกไปทุกทิศที่มีถนนตัดผ่าน สิ่งตามมา คือ ปัญหาการคมนาคม การกว้านซื้อที่ดินและการจัดการน้ำในตัวเมืองอุดรธานี ปัจจุบันยังส่งผลกระทบต่อพื้นที่โดยรอบ โดยเฉพาะโครงการต่างๆ ที่หน่วยราชการในท้องถิ่นต้องการพัฒนาในพื้นที่ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อระบบนิเวศของเมืองและบริเวณใกล้เคียงอย่างเห็นได้ชัด (ศูนย์ข้อมูลเพื่อสันติภาพและสิทธิมนุษยชนอีสาน, 2565)

การประเมินความเปราะบางของเมืองสามพรวัว ดำเนินการในทั้ง 15 หมู่บ้าน ผลการประเมินพบว่า ตำบลสามพรวัวประสบปัญหาหลัก คือ การเติบโตและการขยายตัวของเมืองอุดรธานีออกมายังพื้นที่รอบนอกทำให้เกิดความเปราะบางหลายมิติ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประกอบด้วย 1) การเข้าใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะประโยชน์โคกชุมปูนตามเอกสารหนังสือสำคัญที่หลวง เลขที่ 11026 เนื้อที่กว่า 4,649-3-72 ไร่ ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน 2522 เพื่อดำเนินการขยายความเป็นเมืองมายังพื้นที่ชานเมืองอย่างตำบลสามพรวัว ได้แก่ การย้ายศูนย์ราชการ 3 แห่ง มายังตำบลสามพรวัว ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์การศึกษาสามพรวัว) 2) สนามกีฬาการกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท.) อุดรธานี และ 3) ศูนย์อนามัยที่ 8 จังหวัดอุดรธานี ซึ่งการเข้ามาของหน่วยงานเหล่านี้ได้นำความเปลี่ยนแปลงเข้ามาอย่างมากมา โดยเฉพาะการย้ายนักศึกษากว่า 2,000 คน มาเรียนที่ศูนย์การศึกษาสามพรวัวทำให้จากที่ดินว่างเปล่ากลายเป็นพื้นที่ทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาเพิ่มขึ้น เช่น หอพัก ตลาด ร้านเหล้า ร้านอาหาร สถานบันเทิง เป็นต้น 2) การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ โดยเฉพาะการเปลี่ยนทางน้ำของแหล่งน้ำในท้องถิ่น โดยเฉพาะลำน้ำห้วยหลวงเป็นลำห้วยที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีพของคนในเขตตำบลสามพรวัว โดยเฉพาะการประมงพื้นบ้านและการใช้น้ำเพื่อการเกษตร 3) การเปลี่ยนทิศทางน้ำธรรมชาติจากการถมที่ดินเพื่อปลูกสร้างอาคารและการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน อาทิ ถนน ท่อระบายน้ำ สถานบันเทิง ร้านอาหาร หอพัก เป็นต้น

ส่วนความเปราะบางทางสังคม พบว่า 1) ด้านการคมนาคม ได้แก่ การจราจรหนาแน่น อุบัติเหตุและมลภาวะทางเสียงที่มีประชากรแฝงหรือนักศึกษาที่เข้ามาอยู่ในตำบลสามพรวัว เช่น เสียงรถยนต์ รถจักรยานยนต์ การสังสรรค์ ตลาดหรือร้านอาหาร เป็นต้น 2) ความปลอดภัยทางชีวิตและทรัพย์สิน โดยมียุทธศาสตร์หลักเล็กน้อยจากการเข้ามาอยู่ของประชากรแฝงที่หลากหลาย และ 3) ปัญหาในกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) โดยการถูกเหยียดว่าเป็นผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตใจ ความผิดปกติทางจิตถาวร เป็นโรคจิตวิกลจริตและนำมาสู่การเลือกปฏิบัติ

กล่าวโดยสรุป ผลกระทบความเปราะบางที่เกิดขึ้นในเขตตำบลสามพรวัวทั้งในเรื่องของโครงสร้างที่อยู่อาศัย แหล่งหาอาหารและอีกหลายปัจจัยที่เกิดขึ้น เนื่องจากมีประชากรหลากหลายทั้งเพศและช่วงวัยที่เข้ามาอาศัยในตำบลสามพรวัว เพราะอยู่ใกล้เมืองซึ่งถ้าแยกเป็นแต่ละเพศก็จะพบว่า เพศหญิงนั้นได้รับผลกระทบมากกว่าเพศชาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและเด็กที่ได้รับผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองมากขึ้น ทั้งด้านความปลอดภัยทั้งทรัพย์สินและร่างกายจากกลุ่มประชากรแฝง ส่วนกลุ่มเพศทางเลือกก็มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นจากการเคลื่อนย้ายประชากรที่เข้ามาอยู่ในบ้านสามพรวัว โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนนักศึกษา รวมทั้งการดำเนินชีวิตของประชาชนก็มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่น ที่เปลี่ยนแปลงไปจากการกลายเป็นเมืองมากขึ้น

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองอุดรธานี ส่งผลให้มีการขยายตัวของจำนวนประชากรเมือง และการขยายตัวของพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่พาณิชยกรรมออกมานอกขอบเขตพื้นที่เทศบาลนครอุดรธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ไม่มีระบบการป้องกันอุทกภัยที่พร้อมเท่ากับพื้นที่ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี แนวโน้มการเจริญเติบโตของประชากรและขยายตัวของพื้นที่เมืองนอกเขตเทศบาลที่สูงขึ้นย่อมส่งผลให้ความเสี่ยงต่อการประสพภาวะภัยที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตของประชากรและพื้นที่ดังกล่าวสูงขึ้น

การขยายตัวของนครอุดรธานี ออกมายังพื้นที่รอบเมืองไม่ว่าจะเป็นเขตหนองสำโรง บ้านจั่น สี่แยกสกลนคร หรือตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี มีผลทำให้การเปลี่ยนมือการใช้ที่ดินเปลี่ยนไปจากพื้นที่ที่เคยทำการเกษตรและพื้นที่ที่เคยรับน้ำตามธรรมชาติกลายเป็นบ้านจัดสรรและอาคารพาณิชย์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ในขณะที่สถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก (climate change) ยิ่งซ้ำเติมปัญหาของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยิ่งรุนแรงขึ้น

เมืองอุดรธานีได้ประสบอุทกภัยครั้งยิ่งใหญ่ครั้งหนึ่งในช่วงปี พ.ศ.2543-2544 จากการมีน้ำป่าไหลเข้าเมือง มีน้ำจากแม่น้ำโขงและลำห้วยหลวงหนุน ประกอบกับการขาดระบบระบายน้ำออกจากเมืองและมีสิ่งกีดขวางทางระบายน้ำภายในเมืองจากขยะมูลฝอย ส่งผลให้การระบายน้ำออกจากเมืองไม่สะดวก จึงทำให้น้ำท่วมขังสูงในพื้นที่เมืองเป็นระยะเวลายาวนาน ก่อให้เกิดความเสียหายในเชิงเศรษฐกิจและสังคมคิดเป็นมูลค่ามหาศาล (Udonthani Municipality, 2014) ความเสียหายจากอุทกภัยครั้งนั้น ทำให้เกิดโครงการก่อสร้างและพัฒนาระบบระบายน้ำต่าง ๆ เพื่อป้องกันน้ำไหลเข้าพื้นที่เมืองและเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำในพื้นที่เขตเทศบาลนครอุดรธานี เช่น การป้องกันน้ำป่าไหลเข้าเมืองด้วยการก่อสร้างแนวคันกันน้ำตามแนวถนนวงแหวนรอบเมือง การก่อสร้างและติดตั้งสถานีสูบน้ำออกจากเมืองการขุดลอกคลองระบายน้ำและคูคลองเลนในท่อระบายน้ำการวางท่อระบายน้ำในชุมชนต่าง ๆ ภายในเขตเทศบาลนครอุดรธานีและการติดตั้งประตูระบายน้ำบริเวณท้ายลำห้วยหมากแข้งเพื่อป้องกันน้ำหนุนเข้าเมือง

โครงการก่อสร้างและพัฒนาระบบระบายน้ำต่าง ๆ เพื่อป้องกันน้ำไหลเข้าพื้นที่เมืองในเขตเทศบาลอุดรธานี ได้ส่งผลกระทบต่อนพื้นที่ชุมชนที่อยู่รอบๆ ซึ่งพื้นที่ตำบลสามพร้าว ก็เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเช่นกัน เนื่องจากโครงการระบายน้ำดังกล่าวได้ทำให้น้ำที่ไหลในช่วงฤดูน้ำหลากได้เปลี่ยนทางออกจากเมืองแล้วไหลเข้าท่วมพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยหลวงในเขตตำบลสามพร้าว ที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีขนาดกว้าง (wetland) และได้ส่งผลทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมและมลพิษที่ไหลจากเขตเทศบาลเข้ามากระทบกับวิถีชีวิตของประชาชนที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว พื้นที่ตำบลสามพร้าวและชุมชนรอบนอกจึงกลายเป็นพื้นที่รองรับน้ำและต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากทุกปี ประกอบกับพื้นที่สามพร้าวเองก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ทางการเกษตรและมีพื้นที่รองรับน้ำ มาเป็นพื้นที่เชิงพาณิชย์เริ่มมีการสร้างสิ่งปลูกสร้าง ร้านค้า อาคารพาณิชย์และบ้านจัดสรรที่เป็นที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น จึงนำไปสู่ความเปราะบางของพื้นที่ยิ่งขึ้นไปอีก

การเปลี่ยนรูปแบบการใช้ที่ดินในเขตเมืองอุดรธานีและขยายมายังพื้นที่ตำบลสามพร้าว ทำให้เกิดผลกระทบที่สำคัญด้านหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ โดยเฉพาะการเปลี่ยนทางน้ำของแหล่งน้ำในท้องถิ่น ดังเช่น ลำน้ำห้วยหลวง ที่เป็นลำห้วยที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีพของคนในเขตตำบลสามพร้าว ได้แก่ การประมงพื้นบ้านและการใช้น้ำเพื่อการเกษตร ดังนั้น การประเมินความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญจำเป็น ที่จะชี้ให้เห็นถึงการขยายตัวของนครอุดรธานี และการกลายเป็นเมืองของเขตพื้นที่ ตำบลสามพร้าวที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนและกลุ่มต่างๆ ในเขตตำบลสามพร้าว

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 ศึกษาผลกระทบของการขยายตัวของเมืองรอบเขตเทศบาลนครอุดรธานี การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ต่อวิถีชีวิตในพื้นที่ทั้งแง่สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม

2.2 ศึกษาผลของการขยายตัวของหน่วยงานราชการ อันได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี สนามกีฬากลางจังหวัดอุดรธานี และศูนย์อนามัยที่ 8 อุดรธานี ต่อการเข้ามาของประชากรแฝง การใช้ที่ดิน การค้า และผลกระทบของการวางแผนเมืองใหม่ในอนาคต

2.3 เพื่อหาแนวทางในการรับมือกับความเปราะบางทางสังคมจากการขยายตัวของเมือง การกลายเป็นเมืองใหม่ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

3. กระบวนการดำเนินการศึกษา

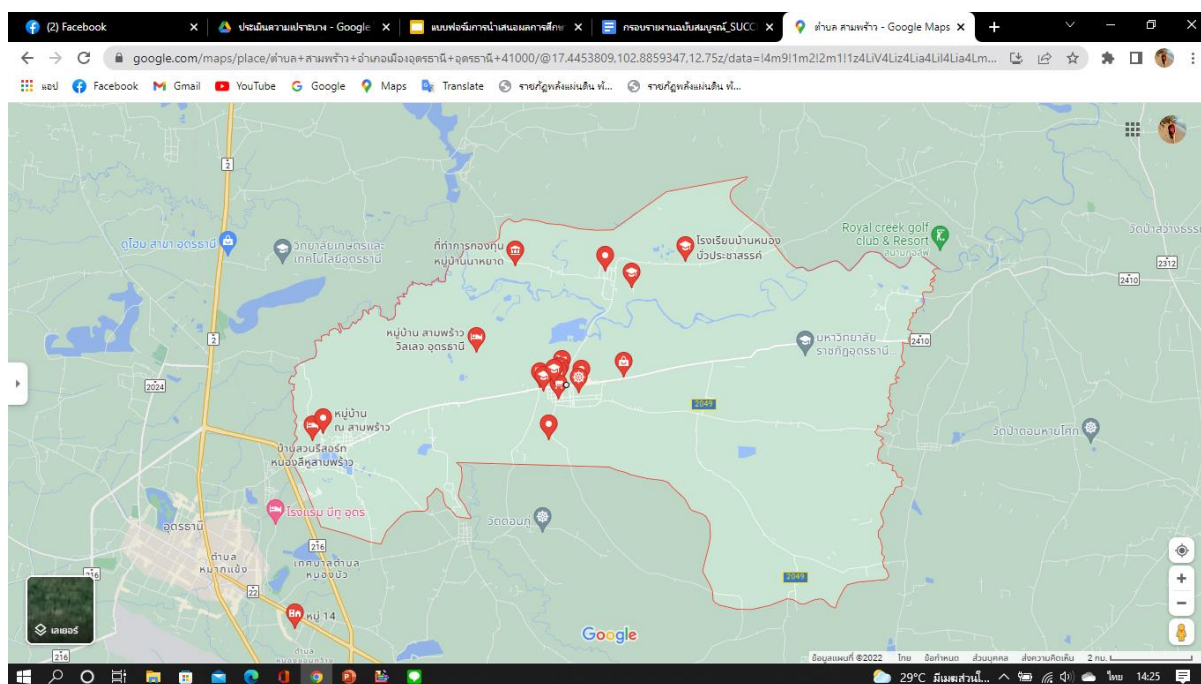
3.1. วิธีการในการประเมินความเปราะบาง

การเก็บข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ ระดับชุมชน ระดับบุคคล เช่นสัมภาษณ์ ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี เทศบาลนครอุดรธานี องค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว การสัมภาษณ์คนพื้นถิ่นบ้านสามพร้าว 9 ชุมชน จำนวน 9 ครั้ง สัมภาษณ์ทำข้อมูลเพื่อเก็บข้อมูลด้านการประมงและการเกษตรกับกลุ่มน้ำห้วยหลวง 9 ครั้ง ใน 9 ชุมชน และการประชุมกลุ่มย่อย ชาวประมงแยกระหว่าง ชาย หญิง 2 ครั้ง กลุ่มผู้พิการ ผู้สูงอายุ คนจนเขตชานเมือง ฯลฯ และประชุมกลุ่มย่อยเพื่อคืนข้อมูลและหาข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาท้องถิ่น

3.2 กรอบและวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล

กรอบในการศึกษาข้อมูล ได้แก่ การศึกษาผลกระทบของการขยายตัวของเมืองรอบเขตเทศบาลนครอุดรธานี และเทศบาล ตำบลหนองบัว และองค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ต่อวิถีชีวิตในพื้นที่ ทั้งแง่สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ศึกษาผลของการขยายตัวของหน่วยงานราชการ อันได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์สามพร้าว) สนามกีฬากลางจังหวัดอุดรธานี (กกท.) และศูนย์อนามัยที่ 8 จังหวัดอุดรธานี สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองอุดรธานี การเข้ามาของประชากรแฝง การใช้ที่ดิน การค้า และผลกระทบของการวางแผนเมืองใหม่ในอนาคต พร้อมทั้งหาแนวทางในการรับมือกับความเปราะบางทางสังคมจากการขยายตัวของเมือง การกลายเป็นเมืองใหม่ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

4. พื้นที่การศึกษา

ภาพที่ 1 แสดงที่ตั้งตำบลสามพร้าว

(ภาพแสดงเขตพื้นที่ตำบลสามพร้าว <https://www.google.com/maps/place> สืบค้นเมื่อ 16/05/2565)

ตำบลสามพร้าวเป็นตำบลขนาดใหญ่ มีพื้นที่หน่วยการปกครองอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหาร จำนวน 10 หมู่บ้าน และเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างจากตัวเมืองอุดรธานีประมาณ 15 กิโลเมตร ซึ่งทำให้ประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสามพร้าวนั้นสามารถที่จะสัญจรเข้าไปทำงานในตัวเมืองเทศบาลนครอุดรธานี ได้ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ นับตั้งแต่การพัฒนาในยุคสงครามเย็นเป็นต้นมา ความทันสมัย และการขยายตัวของเมืองได้ขยายออกไปทุกทิศที่มีถนนตัดผ่าน นอกจากนั้น ปัญหาในเรื่องของการคมนาคม การกว้านซื้อที่ดิน และการจัดการน้ำในตัวเมืองอุดรธานี ในปัจจุบันยังส่งผลกระทบต่อพื้นที่โดยรอบอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเฉพาะโครงการต่างๆ ที่หน่วยราชการในท้องถิ่นต้องการที่จะพัฒนาในเขตพื้นที่รอบเมืองนั้น ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อระบบนิเวศของเมืองและบริเวณใกล้เคียงอย่างมีนัยยะสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันการน้ำท่วมในเขตเทศบาลนครอุดรธานี รวมถึงการย้ายศูนย์ราชการสามแห่งไปยังตำบลสามพร้าว ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์การศึกษาสามพร้าว) สนามกีฬาการกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท) อุดรธานี และศูนย์อนามัยที่ 8 จังหวัดอุดรธานี ซึ่งการเข้ามาของหน่วยงานเหล่านี้ได้นำความเปลี่ยนแปลงเข้ามาอย่างมากมาย โดยเฉพาะการย้ายนักศึกษาจำนวนกว่า 2,000 คน มาเรียนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์การศึกษาสามพร้าว) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากที่ดินที่ว่างเปล่าสู่การเป็นทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ เช่น ตลาด ร้านเหล้า ร้านอาหาร คาเฟ่ ฯลฯ

4.1 บริบท/ประวัติศาสตร์ชุมชน

ประวัติชุมชน

เหตุที่ชื่อตำบลหรือชื่อหมู่บ้านซึ่งมีนามว่า สามพร้าวเพราะเพี้ยนมาจากคำว่า สามท้าว ซึ่งคนโบราณมีความเชื่อว่าคำว่า “ท้าว” เป็นของต่ำเลยเปลี่ยนเป็นพร้าวแทน (ข้อมูลจากแผนชุมชนบ้านสามพร้าว หมู่ที่ 1) 2. ข้อมูลจาก รูปปั้นในวัดบ้านสามพร้าว และท่านพระปลัดไวพจน์ วรธมโม(ในขณะนั้น) เจ้าอาวาสวัดสามพร้าว ระบุว่าบ้านสามพร้าว สร้างเมื่อปี พ.ศ.2320 เดิมเรียกว่า “บ้านสามท้าว” ซึ่งหมายถึง ชายหนุ่มสามคน โดยชายสามคนนี้มีนามมาจากที่ต่างๆ กัน มี 1.ท้าวหนูพันธ์ มาจากอุบลราชธานี 2. ท้าวชาช้าง มาจากบ้านเชียงอำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี 3.ท้าวคอก้อย มาจากเวียงจันทร์ ประเทศลาวโดยนำช้างเชือกหนึ่งมาด้วยเป็นเพศตัวเมียชื่อพังวงศ์ ต่อมาได้ขุดบ่อน้ำขึ้น 2 บ่อ ซึ่งภาษาอีสานเรียกว่า ส้าง คือ ส้างคำ และส้างบก ซึ่งคนในหมู่บ้านได้ใช้ประโยชน์จนถึงปัจจุบันและเมื่อต่อมาเมื่อช้างพังวงศ์ใช้งานลากไม้ลากซุงประกอบกับอายุมากได้ล้มลงขณะที่มาถึงหนองน้ำที่หนองหนึ่งใกล้หมู่บ้านซึ่งหนองน้ำแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า หนองวงศ์ เป็นหนองน้ำที่มีน้ำใช้ตลอดปีปัจจุบันอยู่ในวัดบ้านสามพร้าว3. ข้อมูลจาก นายสวน จันดาหารอดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านสามพร้าว หมู่ที่ 2 ให้ข้อมูลว่า “ บ้านสามพร้าว ” ประกอบด้วยกลุ่มคน 3 กลุ่ม คือ 1. อพยพมาจากลาวพวน จังหวัดชัยภูมิมีอาชีพเป็น ช่างตีสร้อยตีแหวน , ทำกำไร 2. อพยพมาจากอำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัด ยโสธร มีอาชีพเป็นพ่อค้าวัว ควายและ 3.อพยพมาจากหลวงพระบางประเทศลาว กลุ่มนี้ได้นำช้างมา 1 เชือก เรียกว่า ช้างพังวงศ์ จึงตั้งชื่อว่าบ้านสามท้าว และเปลี่ยนชื่อเป็น สามพร้าว

อีกเรื่องเล่าหนึ่งกล่าวว่า บ้านสามพร้าว ชื่อเดิมว่า “สามท้าว” เรียกมาจากชื่อเดิมในวรรณคดีภาคอีสาน ตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2310 โดยมีบุคคลจำนวน 3 คน เป็นผู้ก่อตั้งจึงมีชื่อหมู่บ้านว่า “สามท้าว” สิ่งที่ปรากฏให้เห็นเป็นพยานอยู่จนถึงปัจจุบันก็มีเพียงซากสิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุของวัดวาอาราม ซึ่งมียู่ในเขตพื้นที่ของหมู่บ้านหลายแห่งบุคคลที่ได้มาทำการก่อตั้งหมู่บ้านสามท้าว ได้แก่ ท้าวบุญทัน เป็นพ่อค้าขายควาย มาจากอำเภอคำเขื่อนแก้ว(ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดยโสธร) ท้าวช่งก้อย เชื้อชาติลาวพวน เป็นพ่อค้าตีสร้อย แหวน กำไล จากจังหวัดชัยภูมิ ท้าวเชียงบาง มาจากบ้านดงบาง ปัจจุบันเป็นเมืองหลวงพระบาง (แขวงหลวงพระบางประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว)

ที่มาอีกกลุ่มหนึ่งได้อพยพมาจากท่าสวน (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) อีกกลุ่มหนึ่งได้อพยพมาจากหนองหลุมน้ำจิม (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) อีกกลุ่มหนึ่งได้อพยพมาจากเมืองเชียงขวาง เชียงดี (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) อีกกลุ่มหนึ่งได้อพยพมาจากเมืองร้อยเอ็ด ที่มาอีกพวกหนึ่งได้อพยพมาจากเมืองชัยภูมิ เมืองปักธงชัย สมัยต่อมาได้ปรากฏชื่อเป็นบุคคลสำคัญ คือ “ท่านหลวงอิน” มาจากเมืองปักธงชัย (ต้นตระกูลอินทร์ก) ท่านขุนพิทักษ์มาจากชัยภูมิ บุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลสำคัญ เอาใจใส่การปกครองของหมู่บ้านเป็นอย่างดี จนถึงสมัยที่ทางการประกาศให้ตั้งนามสกุลและเปลี่ยนแปลงผู้นำหมู่บ้านมาตลอดจนถึงปัจจุบัน

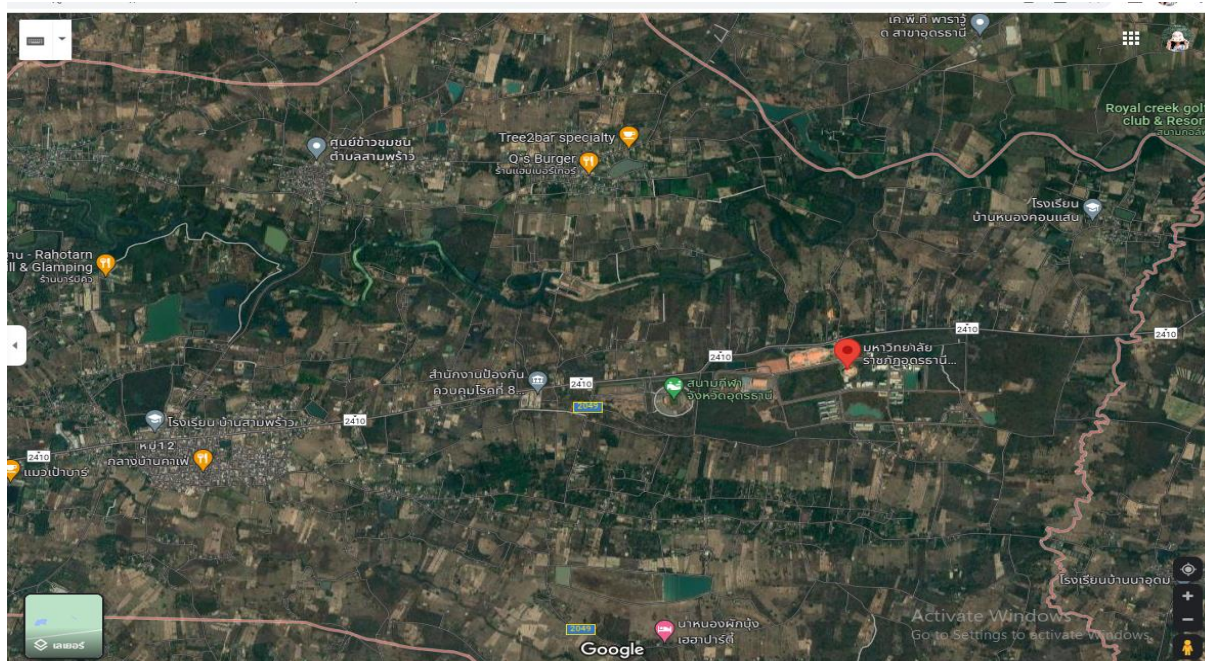
4.2 สภาพพื้นที่ทางกายภาพ

ตำบลสามพร้าว พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มตอนกลาง ด้านทิศเหนือลาดต่ำสู่ด้านทิศตะวันตกของตำบลทำให้สภาพพื้นที่ทางทิศเหนือมีสภาพเป็นที่ลุ่มสลับกับที่ดอนลักษณะเป็นที่ลาดลูกคลื่นสูงต่ำด้านทิศเหนือมีสภาพดินเป็นลูกรังด้านทิศตะวันตกพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มและลอกลูกคลื่นตื้นสลับเพียงบางส่วน และเป็นที่ราบลำห้วยไหลผ่านบริเวณลำห้วยหลวง, ห้วยสังข์ห้วยเชียงหลวงบรรจบเป็นลักษณะแอ่งกระทะทำให้เกิดน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี ในหมู่ที่ 2,3,6,9,11 และหมู่ที่ 14 ขนาดพื้นที่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว 73.22 ตร.กม.

พื้นที่ตำบลสามพร้าว มีพื้นที่ป่าไม้ ที่เป็นพื้นที่ป่าสงวนประมาณ 9,384 ไร่ หรือประมาณ 19.38 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ทั้งหมดซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเสื่อมโทรมและป่าโปร่งในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ได้แก่ ที่สาธารณะโคกชุมปูน บ้านสามพร้าวซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีโคกหนองโน บ้านดอนหาดเป็นแหล่งอาหารปศุสัตว์ของตำบลสามพร้าวและตำบลใกล้เคียงซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นแหล่งหัตถกรรมชาติที่ขึ้นมากมายในฤดูเห็ดในแต่ละปี ที่สาธารณะป่าช้าบ้านหนองบูซึ่งเป็นป่าช้าเก่ามีสภาพเสื่อมโทรมและองค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าวได้มีและเป็นที่ตั้งของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดอุดรธานี จำนวน 14 ไร่และป่าช้าสาธารณะบ้านสามพร้าว (ป่าช้าหนองอีโก้ง) อยู่ในพื้นที่บ้านสามพร้าว หมู่ที่ 2 เป็นป่าเสื่อมโทรมอยู่ติดกับหนองบ่อใหญ่ และได้จัดแบ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนสามพร้าววิทยา ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ตลาดกลางชุมชนตำบลสามพร้าว ที่ทำการกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลสามพร้าวและสวนสาธิตของศูนย์บริการและถ่ายทอด เทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลสามพร้าว

สำหรับประชากร พบว่า ตำบลสามพร้าว มีประชากร 4,504 ครอบครัว จำนวน 14,627 คน เป็นเพศชาย 7,056 คน เพศหญิง 7,571 คน สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 2,597 คน เป็นเพศชาย 1,191 เพศหญิง 1,406 ประชาชนส่วนใหญ่มิที่ทำกินเป็นของตัวเอง

การคมนาคม มีเส้นทางการคมนาคมเชื่อมต่อหลายหมู่บ้าน และเชื่อมโยงไปสู่อำเภอ พิบูลรักษ์ อำเภอนองหาน อำเภอน้ำเหือง และเส้นทางหลักทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2412 จากตำบลสามพร้าวเข้าสู่ตัวเมืองจังหวัดอุดรธานี สภาพการจราจรถนนสายหลัก เป็นถนนลาดยาง 2 เลน มีไฟส่องสว่าง บางช่วงและมีช่องทางการจราจร เป็น 4 เลน ระหว่าง มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ถึง บ้านสามพร้าว เป็นช่วงที่หน่วยงานภาครัฐตั้งอยู่ อาทิ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี สนามกีฬาจังหวัดอุดรธานี สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 8 ศูนย์อนามัยที่ 8 สำนักงานสาธารณสุขอำเภอน้ำเหืองเมืองอุดรธานี และ บ้านหนองลิ้น หมู่ 11 ถึงบ้านหนองบู หมู่ 3 มีมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา วิทยาเขตอุดรธานี และสนามกีฬาองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี เข้าสู่เขตเทศบาลตำบลหนองบัว และถนนรอบเมือง เขตเทศบาลนครอุดรธานี

ภาพที่ 2 แสดงลักษณะทางกายภาพพื้นที่ตำบลสามพร้าว

4.3 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่สามพร้าว

จากการสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณจากตัวแทนในพื้นที่สามพร้าว จำนวน 100 ครัวเรือน ในส่วนของข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนในด้านอายุของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ในครัวเรือนมีสมาชิกที่มีอายุระหว่าง 41-60 ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.70 รองลงมาคืออายุระหว่าง 20-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.90 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นวัยที่อยู่ในช่วงของวัยแรงงาน

สำหรับอาชีพของครัวเรือน พบว่า เดิมประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์จากที่ดินส่วนมากจึงเป็นใช้ในการทำการเกษตร เช่น การทำสวน ทำไร่ทำนา และก็มีบางส่วนที่ใช้ประโยชน์จากการใช้ที่ดินในการเลี้ยงสัตว์อีกด้วย ต่อมาเมื่อเริ่มมีการเข้ามาตั้งของหน่วยงานราชการต่างๆ ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงที่ดินโดยการออกไปอยู่ทีนา หรือสวน แล้วเปลี่ยนที่พักอาศัยให้เป็นบ้านเช่า หอพัก และสถานประกอบการ มีการถมที่ดินเพื่อปลูกสร้าง ร้านอาหาร หอพัก มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจข้อมูลครัวเรือน พบว่า ในชุมชนมีการประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.90 เมื่อพิจารณาอาชีพต่อไปแล้ว พบว่า ครัวเรือนประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 18.10 รองลงมาคือเป็นกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 14.40 สำหรับอาชีพเกษตรกรรมลดลงเหลืออยู่เพียงร้อยละ 14.70 เท่านั้น การที่มีหน่วยงานราชการต่างๆรวมทั้งมหาวิทยาลัยเข้ามาตั้งพบว่าสิ่งที่ตามมาคือการเกิดขึ้นของธุรกิจหอพัก ร้านค้า ร้านอาหารมากมาย ทำให้เกิดแหล่งการจ้างงานมากขึ้น นั่นจึงส่งผลให้มีกลุ่มคนภายนอกชุมชนเข้ามาอาศัยอยู่เพื่อทำงานและเรียนหนังสือเป็นกลุ่มประชากรแฝงที่เป็นวัยแรงงานและกลุ่มนักศึกษามากขึ้น รวมทั้งคนในชุมชนก็มีการทำงานในชุมชนมากขึ้นเช่นกัน สุดท้ายด้านการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนพบว่า สมาชิกในครัวเรือนมีระดับการศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 49.60 รองลงมาคือมีระดับการศึกษาอยู่ที่ชั้นมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 22.40 และยังมีสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังศึกษาอยู่ คิดเป็นร้อยละ 13.00 ดังที่แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 บริบททั่วไป

บริบททั่วไป	ร้อยละ
อายุของครัวเรือน	
น้อยกว่า 20 ปี	19.00
ระหว่าง 20-40 ปี	26.90
ระหว่าง 41-60 ปี	33.70
มากกว่า 60 ปี	20.40
รวม	100.00
อาชีพของครัวเรือน	
เกษตรกร	14.70
รับจ้างทั่วไป	18.10
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	28.90
พนักงาน/ลูกจ้าง บริษัทหรือห้างร้าน	8.50
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	1.70
รับราชการหรือลูกจ้างของหน่วยงานราชการ	1.10
นักเรียน/นักศึกษา	14.40
ไม่สามารถทำงานได้ เช่น พิการ	0.30
ว่างงาน	8.80
อื่น ๆ	3.40
รวม	100.00
การศึกษาของครัวเรือน	
ประถมศึกษา	49.60
มัธยมศึกษา	22.40
ปวช/ปวส	4.80
ปริญญาตรี	5.70
สูงกว่าปริญญาตรี	0.60
กำลังศึกษาอยู่	13.00
อื่น ๆ	4.00
รวม	100.00

4.4 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดินจากเดิมที่เป็นของคนในชุมชน ก็ถูกเปลี่ยนไปอยู่ในมือของนายทุนเนื่องจากการขายที่ดินทำกินให้กับผู้ประกอบการที่มาจากภายนอกชุมชนมากขึ้น แต่เดิมที่เคยทำการเกษตร เช่น การประกอบอาชีพการประมง การเลี้ยงโค กระบือ เป็ด ไก่ ชาวบ้านเริ่มหันมารับจ้างตามหอพัก โรงแรม รีสอร์ท โรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก และประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีชาวบ้านบางกลุ่มที่เป็นวัยแรงงาน ยังมีประชากรบางส่วนเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ อาทิ เกาหลีใต้ อิสราเอล ดังนั้น ความมั่นคงทางอาชีพขึ้นอยู่กับผู้ประกอบการ

ภายนอกมากขึ้น นอกจากนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีหนี้สิน และเป็นหนี้สินกู้ยืมเพื่อการเกษตร หนี้สินกู้ยืมเงินรายวัน จากสถาบันเงินด่วน หนี้สินจากการกู้ เช่าซื้อรถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถเพื่อการเกษตร หนี้สินจากการกู้ยืมในระบบ ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ที่มีปัญหาการว่างงาน

เมื่อพิจารณาข้อมูลการสำรวจเชิงปริมาณ พบว่า การสำรวจข้อมูลด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนพื้นที่เมืองสามพร้าว ด้านรายได้ของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนมีรายได้อยู่ที่ระหว่างมากกว่า 30000 บาทต่อเดือนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.0 รองลงมาคือมีรายได้อยู่ที่ระหว่าง 15,001-30,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 33.0 และไม่มีครัวเรือนใดในการสำรวจที่พบรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท สะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนเมืองสามพร้าวจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ดีขึ้นของประชากรที่อยู่ในพื้นที่ด้วย โดยเฉพาะในแง่ของเศรษฐกิจ ที่ช่วยเพิ่มแหล่งจ้างงานและรายได้ให้แก่คนในชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อทำการสำรวจรายจ่ายของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนมีรายจ่ายระหว่าง 5000-15000 บาท บาทต่อเดือนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.0 รองลงมามีรายจ่ายอยู่ระหว่าง 15001-30000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 24.0 แสดงให้เห็นว่า แม้คนในชุมชนจะมีรายได้ที่มาก แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน เนื่องจากวิถีชีวิตของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงกลายเป็นเมืองมากขึ้นทั้งการอุปโภคและบริโภค

ตารางที่ 2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ	ร้อยละ
รายได้ของครัวเรือน	
น้อยกว่า 5000 บาท	0.00
ระหว่าง 5000-15000 บาท	32.0
ระหว่าง 15001-30000 บาท	33.0
มากกว่า 30000 บาท	35.0
รวม	100.00
รายจ่ายของครัวเรือน	
น้อยกว่า 5000 บาท	19.0
ระหว่าง 5000-15000 บาท	46.0
ระหว่าง 15001-30000 บาท	24.0
มากกว่า 30000 บาท	11.0
รวม	100.00

5. ความเปราะบางของชุมชน

การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การขยายตัวของเมืองมหาวิทยาลัย นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพในลักษณะเดียวกันกับการขยายตัวของชุมชนเมืองโดยทั่วไป คือ มีร่องรอยการพัฒนาชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะการสูญเสียพื้นที่ทางการเกษตรและพื้นที่สีเขียวที่ถูกแทนที่ด้วยอาคาร บ้านเรือน ร้านค้า และสิ่งปลูกสร้างประเภทต่างๆ ที่หนาแน่นมากขึ้น แต่จะแตกต่างจากชุมชนเมืองโดยทั่วไปตรงที่ อาคารประเภทหอพักจะมีจำนวนและความหนาแน่นมากเป็นพิเศษ และจะมีธุรกิจการให้บริการที่ตอบสนองกลุ่มนิสิตนักศึกษาเป็นหลัก

5.1 ความเปราะบางทางกายภาพในพื้นที่ตำบลสามพร้าว

ตำบลสามพร้าวเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างจากตัวเมืองอุดรธานีไม่มากนัก (ห่างจากเขตเทศบาลนครอุดรธานี ถนนวงแหวนรอบเมืองประมาณ 1 กิโลเมตร) ประชาชนในเขตตำบลสามพร้าวนั้นจึงสามารถที่จะสัญจรเข้าไปทำงานในตัวเทศบาลนครอุดรธานีได้ในชีวิตประจำวัน นับตั้งแต่การพัฒนาในยุคสงครามเย็นเป็นต้นมา ความทันสมัยและการขยายตัวของเมืองได้ขยายออกไปทุกทิศที่มีถนนตัดผ่าน นอกจากนั้นปัญหาในเรื่องของการคมนาคม การกว้านซื้อที่ดิน และการจัดการน้ำในตัวเมืองอุดรธานีในปัจจุบันยังส่งผลกระทบต่อพื้นที่โดยรอบ โดยเฉพาะโครงการต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการในท้องถิ่นต้องการที่จะพัฒนาในเขตพื้นที่รอบเมืองนั้น ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อระบบนิเวศของเมืองและบริเวณใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันการเกิดน้ำท่วมในเขตเทศบาลนครอุดรธานี และการย้ายเข้ามาของส่วนราชการต่าง ๆ ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสภาพภูมิอากาศ ปัจจัยที่เกิดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลทำให้เกิดความเปราะบางในส่วนของโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตำบลสามพร้าว ได้แก่ ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงเพราะพื้นที่สีเขียวหายไป

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่สีเขียว ในบริเวณพื้นที่ตำบลสามพร้าวหายไป คือ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ของที่ดิน พื้นที่รอบมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เดิมเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์บริเวณโคกขุมปูน หมู่ที่ 1 บ้านสามพร้าว ตำบลสามพร้าว อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว เป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกและมีระบบการชลประทานสนับสนุน การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เป็นพื้นที่ทางการเกษตรสำหรับปลูกข้าว อย่างไรก็ตามพื้นที่เหล่านี้ถูกรุกไล่ด้วยสิ่งปลูกสร้างที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ไร้ทิศทางและขาดการวางแผนจัดการที่ดิน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน ได้แก่ การสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นในเชิงพาณิชย์กรรม และการบริการ ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านค้า หอพัก ฯลฯ รวมทั้งปัญหาอื่นๆที่เกิดจากความขัดแย้งของการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ตำบลสามพร้าว มีที่สาธารณประโยชน์โคกขุมปูนโดยมีการออกหนังสือสำคัญที่หลวง เลขที่ 11026 เนื้อที่ 4,649-3-72 ไร่ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2522 และได้มอบให้หลายหน่วยงาน อาทิ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (สามพร้าว) จำนวน 2,090-3-45 ไร่ สนามกีฬาระดับภูมิภาค การกีฬาแห่งประเทศไทย จำนวน 270 ไร่ ศูนย์อนามัยที่ 8 อุดรธานี สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 8 จังหวัดอุดรธานี , ศูนย์สนับสนุนบริการสุขภาพที่ 8 และสาธารณสุขอำเภอเมืองอุดรธานี จึงทำพื้นที่ให้ป่าไม้ที่มีอยู่เดิมโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ถูกตัดและหายไปจากการป่าเดิมที่เป็นแหล่งอาหารป่าของคนในพื้นที่ เพื่อการก่อสร้าง อาคารต่างๆ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงไป

นอกจากนี้ จากการที่มีอาคารบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างเพิ่มมากขึ้น นำไปสู่การเปลี่ยนทิศทางน้ำธรรมชาติเกิดจากการถมที่ดินเพื่อปลูกสร้างอาคาร และการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน อาทิ การสร้างถนน การทำท่อระบายน้ำ นอกจากนี้ยังมีการก่อสร้างสถานบรรเทาภัย ร้านอาหารและหอพักในบริเวณรอบ ๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์การศึกษาสามพร้าว) และในบริเวณหมู่บ้านสามพร้าว หมู่ 1,2,10,12,15 จึงทำให้ทิศทางน้ำไหลตามธรรมชาติที่จะไหลลงสู่ลำน้ำห้วยหลวงเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดน้ำท่วมขังและไหลเข้าท่วมพื้นที่การเกษตรของชาวบ้าน และไหลเข้าชุมชน โดยเฉพาะบ้านสามพร้าว หมู่ 12 และหมู่ 15 ที่มีอาณาเขตติดกับหน่วยงานราชการที่เข้ามาอยู่ในเขตตำบลสามพร้าว

จากรูปแบบการเปลี่ยนการใช้ที่ดินในเขตเมืองอุดรธานีที่ขยายมายังชานเมืองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศโดยเฉพาะการเปลี่ยนทางน้ำของแหล่งน้ำในท้องถิ่น โดยเฉพาะลำน้ำห้วยหลวงซึ่งเป็นลำน้ำที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีพของคนในเขตตำบลสามพร้าวโดยเฉพาะการประมงพื้นบ้านและการใช้น้ำเพื่อการเกษตรของคนในชุมชน เริ่มเปลี่ยนแปลงไป อาทิ การทำอาชีพการประมง น้อยลง

ผลกระทบจากการลดจำนวนลงของพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่สีเขียวและต้นไม้ถูกทำลาย พื้นที่โล่งว่างของท้องไร่ท้องนาและบรรยากาศชนบทเริ่มเลือนหายและหาได้ยาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่เพียงแต่ส่งผลให้อุณหภูมิสภาพแวดล้อมเพิ่มสูง แต่ยังนำไปสู่ความไม่สมดุลของระบบนิเวศวิทยา ปัญหาแมลงต่างๆ ที่ชุกชุมในพื้นที่เมือง เกิดจากแหล่งที่อยู่อาศัยเดิม คือ ท้องไร่ท้องนาถูกทำลายและคุกคามด้วยสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ประเด็น สำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ การสูญเสียพื้นที่สีเขียว นั้นหมายถึงรวมถึงการสูญเสียพื้นที่รองรับน้ำ และระบายน้ำตามธรรมชาติ เป็นที่น่าเสียดายที่ระบบผังเมืองของประเทศไทย ส่วนใหญ่จะควบคุมเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land use) เพื่อลดความขัดแย้งในแต่ละเขตเป็นหลัก แม้ว่าจะมีการควบคุมพื้นที่สีเขียว แต่ไม่ได้คำนึงถึง การสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำหรือพื้นที่ระบายตามธรรมชาติ (Natural Drainage System) นี่เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดน้ำท่วมขังในชุมชนรอบมหาวิทยาลัย และปัญหาการระบายในช่วงฤดูฝน

5.2 ความเปราะบางทางด้านสังคม

การย้ายศูนย์ราชการไปยังตำบลสามพร้าว ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์สามพร้าว) สนาท กีฬากรีฑาแห่งประเทศไทย (กกท.) อุดรธานี และศูนย์อนามัยที่ 8 จังหวัดอุดรธานี ซึ่งการเข้ามาของหน่วยงานเหล่านี้ได้นำความเปลี่ยนแปลงเข้ามาอย่างมากมาย โดยเฉพาะการย้ายนักศึกษาจำนวนกว่า 2,000 คน มาเรียนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์สามพร้าว) ทำให้เกิดการเปลี่ยนรูปการใช้ที่ดินจากที่เป็นที่ว่างเปล่าสู่การทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก เช่น ตลาด สถานบันเทิง ร้านอาหาร คาเฟ่ ร้านสะดวกซื้อ(7-Eleven , ตลาดโลตัส) ฯลฯ จึงเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปราะบางอื่นๆตามมา ได้แก่

1) เกิดมลภาวะทางเสียงจากการที่มีประชากรแฝง/นักศึกษาที่เข้ามาอยู่ในตำบลสามพร้าว โดยเฉพาะ บ้านสามพร้าว หมู่ 1,2,10,12,และหมู่15 ที่มาพักในหอพัก ซึ่งไม่เคารพกฎระเบียบของหอพักในเรื่องการสังสรรค์เกินเวลา มีเสียงดังที่ทำให้บ้านรอบๆหอพักได้รับความเดือดร้อน โดยเฉพาะผู้สูงอายุและเด็กที่อยู่ใกล้หอพัก และในบ้านหนองลิหู่ หมู่ 11 บ้านหนองบุ หมู่ที่ 3 หมู่ 14 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เทศบาลนครอุดรธานีมากที่สุด จะมีมลภาวะทางเสียงที่เกิดขึ้นจากการจราจร และประชากรแฝงที่เข้ามาอยู่บ้านเช่า หอพัก โรงแรม รีสอร์ท และจากตลาดนัด ตลาดสดบ้านหนองบุ

2) ความไม่ปลอดภัยทางด้านทรัพย์สินก่อให้เกิดปัญหาหลักเล็กน้อยจากการเข้ามาอยู่ขอประชากรแฝงที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานต่าง ๆ ซึ่งเข้ามาเพื่อเป็นแรงงานในการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ หอพัก สถานบันเทิง ร้านอาหาร

3) ความหนาแน่นของจำนวนยานพาหนะและการจราจรที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากไม่มีการจัดเก็บข้อมูลปริมาณยานพาหนะและปริมาณการจราจรในพื้นที่ตำบลสามพร้าว จึงไม่มีข้อมูลสถิติสนับสนุน อย่างไรก็ตามข้อมูลจากการสัมภาษณ์ยืนยันได้ว่า แสดงให้เห็นชัดว่า ปริมาณการจราจรในพื้นที่ตำบลสามพร้าวโดยรอบมหาวิทยาลัยและบริเวณที่ตั้งของศูนย์ราชการ ร้านค้า ร้านอาหาร มียวดยานพาหนะคับคั่งขึ้นโดยเฉพาะในช่วง

เร่งด่วน ทำให้เกิดปัญหาอุบัติเหตุการจราจร จากการเข้ามาอยู่ของประชากรแฝงที่เข้ามาอยู่ในบ้านสามพร้าว ซึ่งมีการใช้รถใช้ถนนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะวันที่มีตลาดนัดคลองถม ซึ่งจัดในวันอังคาร และวันศุกร์ จะมีประชาชนเข้ามาจับจ่ายซื้อของเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดอุบัติเหตุทางจราจรเกิดขึ้นบ่อยมาก และในการจัดตลาดนัดคลองถมในบ้านสามพร้าวคนในชุมชนบ้านสามพร้าวได้รับประโยชน์น้อยมาก เนื่องจากเจ้าของที่ดินและตลาดเป็นคนนอกชุมชน คนในชุมชนมีโอกาเข้ามาเป็นผู้ขายของในตลาดนัดน้อยมาก แต่พ่อค้า แม่ค้ามาจากที่อื่นซึ่งเป็นกลุ่มที่ขายของตลาดนัดจากภายนอก แต่มาสร้างปัญหาให้กับชุมชนสามพร้าว อาทิ ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาการใช้ห้องน้ำซึ่งประชาชนหรือกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าจะไปใช้ห้องน้ำที่วัดสามพร้าวที่อยู่ติดกับตลาดนัด ทำให้ห้องน้ำวัดเต็มเร็วมาก ทางวัด/ชุมชนต้องเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลสิ่งปฏิกูลที่เกิดขึ้น

4) ความเปราะบางทางด้านอาชีพของผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน จากการขยายตัวของบ้านสามพร้าวที่กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นเมืองและมีการทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับจำนวนนักศึกษา และประชากรแฝงที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงมีการทำธุรกิจต่างๆเกิดขึ้น อาทิ ตลาด สถานบันเทิง ร้านอาหาร คาเฟ่ ร้านสะดวกซื้อ (7-Eleven , ตลาดโลตัส) ทำให้ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชนได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก เนื่องมาจากมีร้านค้าที่มีความพร้อมและให้บริการตลอด 24 ชั่วโมง จึงทำให้กลุ่มผู้ใช้บริการหันไปใช้บริการร้านค้านี้ดังกล่าวมากขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชนบ้านสามพร้าว บ้านหนองบุ บ้านหนองสีห์ ได้ทยอยปิดกิจการลงอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเกิดขึ้น

5) ความเปราะบางทางด้านสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุจากการขยายตัวของบ้านสามพร้าวที่กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นเมืองและมีการทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับจำนวนนักศึกษา และประชากรแฝงที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงมีการทำธุรกิจต่างๆเกิดขึ้น อาทิ ตลาด สถานบันเทิง ร้านอาหาร คาเฟ่ ร้านสะดวกซื้อ (7-Eleven , ตลาดโลตัส) Grabfood Foodpanda ทำให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตจากเดิมที่ทำอาหารรับประทานเองในครอบครัวมาเป็นการใช้ชีวิตที่สะดวกสบายเพิ่มมากขึ้นทางการบริโภค ที่สามารถซื้อ และสั่งอาหารได้ตลอดเวลา จึงทำให้เกิดโรคเรื้อรัง(เบาหวาน ความดันโลหิตสูง อ้วน ไขมันในเลือดสูง)ในกลุ่มผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น

6) ความเปราะบางทางด้านการใช้ที่ดินทำกิน จากการย้ายศูนย์ราชการไปยังตำบลสามพร้าว ได้แก่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์สามพร้าว) สนามกีฬาการกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท.) อุดรธานี และศูนย์อนามัยที่ 8 จังหวัดอุดรธานี ซึ่งการเข้ามาของหน่วยงานเหล่านี้ได้นำความเปลี่ยนแปลงเข้ามาอย่างมากมาย และในปี พ.ศ. 2565 กระทรวงสาธารณสุข แจ้งขอใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์แปลง “โคกชุมปูน” ตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง อุดรธานี เนื้อที่ 500 ไร่ เพื่อดำเนินการจัดตั้งวิทยาลัยแพทยศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก วิทยาเขตอุดรธานี โดยอำเภอเมืองอุดรธานีให้ องค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว ตรวจสอบว่ามีการเข้าใช้ที่ดินของรัฐ ก่อนได้รับอนุมัติให้ใช้ หรือมีราษฎรเข้าบุกรุกทำประโยชน์โดยพลการหรือไม่ องค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว ได้ตรวจสอบแล้วพบว่า ได้บุกรุกเข้าทำประโยชน์ และสร้างสิ่งปลูกสร้าง ในที่ดินสาธารณะโคกชุมปูนและอาศัยความตาม พรบ.ปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ม.122 ประกอบระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาคุ้มครองป้องกัน ที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน สำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน พ.ศ.2543 ขอแจ้งให้ผู้บุกรุกออกจากที่ดิน และรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดิน ออกไปจากที่ดินสาธารณะประโยชน์ ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง หากท่านประสงค์จะอุทธรณ์ หรือโต้แย้งสิทธิครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินแปลงดังกล่าว ให้ยื่นอุทธรณ์หรือโต้แย้งสิทธิมายัง องค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว ภายในเวลา 15 วัน สืบ ณ วันที่ 21 มกราคม 2565และในกรณีมีราษฎรชาวบ้านสามพร้าวที่เดือดร้อน โดยมีผู้ได้รับผลกระทบมากกว่า 129 รายและ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มๆแรกจะยื่นหนังสือคัดค้าน ต่อองค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2565 ที่ผ่านมา และในกลุ่มที่สองที่มีเอกสาร สค.1 หรือใบเสร็จภาษีบำรุง

ห้องที่ จะยื่นฟ้องขอความเป็นธรรมจากศาลต่อไป จึงทำให้เกิดความทุกข์ร้อน เนื่องจากประชาชนที่ใช้ที่ทำกิน ในโคกขุมปูนมาช้านาน จะไม่มีที่ทำกิน และผู้ประกอบการที่มาซื้อที่ดินในบริเวณโคกขุมปูน ทำธุรกิจ เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร สถานบันเทิง และที่อยู่อาศัย เกิดความเดือดร้อน และยังมีประชาชนที่อยู่ในบ้านสามพร้าว บางครอบครัวได้ขายที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ (โฉนด) ให้กับผู้ประกอบการจากภายนอกชุมชนสร้างหอพัก และย้าย ครอบครัวออกมาอยู่ที่แปลงทุ่งนาอยู่ในแปลงโคกขุมปูน และที่ดินที่นากำลังจะเปลี่ยนผ่านไปเป็นโรงพยาบาล แพทย์ศาสตร์ จึงเป็นครอบครัวที่ไร้ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน

7) การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความเป็นเมืองมากขึ้น จากการย้ายศูนย์ราชการไปยังตำบลสามพร้าว ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์สามพร้าว) สนามกีฬา การกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท.) อุดรธานี และศูนย์อนามัยที่ 8 จังหวัดอุดรธานี ซึ่งการเข้ามาของหน่วยงาน เหล่านี้ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงเข้ามาอย่างมาก จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ อาทิ การก่อสร้างถนน และการสร้างสะพานเชื่อมระหว่าง ฝั่งบ้านสามพร้าวหมู่ 15 ไปยังบ้านหนองบัว หมู่ 7 บ้านดงเหล่าต้อง หมู่ 13 จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน โดยการเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรกรรมเป็นการสร้างที่อยู่อาศัย และการกว้านซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไรจากนายทุนด้านอสังหาริมทรัพย์มากขึ้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการเป็นเมือง มากขึ้น มีร้านค้าสะดวกซื้อ (7-Eleven , ตลาดโลตัส) Grabfood Foodpanda ทำให้ประชาชนเปลี่ยนแปลง การดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงจากการซื้ออาหารจากการทำประมงท้องถิ่นน้อยลงก็ทำให้กลุ่มทำอาชีพประมง ในบริเวณใกล้กับลำน้ำห้วยหลวงเปลี่ยนแปลงไปและหันไปประกอบอาชีพรับจ้างและอาชีพค้าขาย และอาชีพ การบริการอย่างอื่นแทนอาชีพ และประกอบกับลำน้ำห้วยหลวงที่มีสิ่งปนเปื้อนในน้ำจากเขตเทศบาลนคร อุดรธานี และเขตเทศบาลเมืองหนองสำโรง และเทศบาลตำบลหนองบัว ซึ่งเป็นต้นน้ำ

จากข้อมูลความเปราะบางที่กล่าวไปแล้วข้างต้น สอดคล้องกับข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการสำรวจ ตัวแทนครัวเรือนในชุมชนเมืองสามพร้าว จำนวน 100 ครัวเรือน พบว่า ประสพการณ์การเผชิญปัญหาของพื้นที่ เมืองสามพร้าว ในรอบ 5 ที่ผ่านมา 5 อันดับแรก ได้แก่ ปัญหาจราจรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาคือ การเผชิญปัญหาลมพายุ ปัญหาน้ำแล้ง/ขาดแคลนน้ำ ปัญหาการขยายตัวของเมืองและปัญหาฝุ่นละออง PM.2.5 คิดเป็นร้อยละ 32, 25, 25 และ 21 ตามลำดับ ดังที่แสดงไว้ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ประสพการณ์การเผชิญปัญหาในรอบ 5 ที่ผ่านมา 5 อันดับแรก (ตอบได้หลายข้อ)

ประสพการณ์	ร้อยละ
1. ปัญหาจราจร	42.00
2. ปัญหาลมพายุ	32.00
3. ปัญหาน้ำแล้ง/ขาดแคลนน้ำ	25.00
4. ปัญหาการขยายตัวของเมือง	25.00
5. ปัญหาฝุ่นละออง PM.2.5	21.00

5.3 ความเปราะบางทางด้านการประชากร

ในงานศึกษานี้ เนื่องจากการขยายตัวของจังหวัดอุดรธานีซึ่งมีการย้ายเอาหน่วยงานราชการต่าง ๆ ออกมายังพื้นที่รอบเมืองในเขตตำบลสามพร้าวเพิ่มมากขึ้น อาทิเช่น ศูนย์อนามัยที่ 8 จังหวัดอุดรธานี สนามกีฬาของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุดรธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์สามพร้าว) มีผลทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านในเขตตำบลสามพร้าวเป็นอย่างมาก

ผลกระทบที่เป็นความเปราะบางที่เกิดขึ้นในเขตตำบลสามพร้าวทั้งในเรื่องของโครงสร้างที่อยู่อาศัย แหล่งหาอาหารและปัจจัยอีกหลาย ๆ อย่าง ที่เกิดขึ้น นอกจากจะเป็นผลมาจากการมีประชากรหลากหลายกลุ่มอายุที่เข้ามาอาศัยในตำบลสามพร้าว เพราะอยู่ใกล้เมืองมากขึ้นแล้ว หากกล่าวถึงประเด็นความเปราะบางทางเพศ จะพบว่า เพศหญิงนั้นจะได้รับผลกระทบมากกว่าเพศชาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ และเด็ก ที่ได้รับผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองมากขึ้น ทั้งด้านความปลอดภัยทั้งทรัพย์สินและร่างกายจากกลุ่มประชากรแฝง และโดยเฉพาะเรื่องความไม่มั่นคงทางด้านรายได้และความไม่มั่นคงทางอาหาร

สำหรับประเด็นความไม่มั่นคงทางอาหาร พบว่า กลุ่มผู้หญิงยังมีความรู้สึกไม่มั่นคงทางด้านรายได้และรู้สึกสูญเสียความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากแหล่งรายได้ที่สำคัญของครัวเรือนนอกจากการประกอบอาชีพประจำแล้ว การเข้าไปเก็บของป่าและพืชผักเพื่อนำไปขายและบริโภคในครัวเรือน ก็สร้างความอุ่นใจในเรื่องปากท้องของสมาชิกในครัวเรือนได้เป็นอย่างดี แต่หลังจากที่มีหน่วยงานราชการต่างๆ เข้ามาใช้พื้นที่ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นพื้นที่สาธารณะ มีการล้อมรั้วและห้ามคนในชุมชนเข้าไปใช้สอยนั้น ทำให้รายได้และแหล่งอาหารในส่วนนี้หายไป จากการสอบถามกลุ่มผู้หญิงที่อยู่ในการศึกษานี้ พบว่า บางครัวเรือนมีรายได้จากการเข้าไปเก็บหาของป่าเฉลี่ยเดือนละเกือบ 2,000 บาท ซึ่งเป็นรายได้ที่เกิดขึ้นทุกเดือนตลอดทั้งปี เนื่องจากป่าในพื้นที่สาธารณะจะมีพืชพันธุ์ที่เกิดขึ้นสลับผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามฤดูกาล ที่คนในชุมชนสามารถเข้าไปเก็บขายเพื่อสร้างรายได้และเป็นอาหารให้แก่ครัวเรือนได้ ดังนั้น เมื่อสภาพพื้นที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ป่าที่เคยเป็นพื้นที่สาธารณะเปลี่ยนการถือครองกรรมสิทธิ์เป็นของรัฐและหน่วยงานราชการต่างๆ การเข้าไปเก็บหาของป่าในพื้นที่เหล่านี้ก็มีความเป็นไปได้ยากมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการสูญเสียรายได้ตรงส่วนนี้ไปและยังเป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายที่ต้องไปหาซื้อหาอาหารที่แต่เดิมไม่ได้ใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อหาอาหารในส่วนนี้อีกด้วย

นอกจากนี้ การที่ชุมชนเริ่มมีคนจากหลากหลายพื้นที่ หลากหลายกลุ่มเข้ามาอยู่อาศัย ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่กลุ่มเพศทางเลือกก็มีเพิ่มมากขึ้นจากการเคลื่อนย้ายประชากรที่เข้ามาอยู่ในบ้านสามพร้าว จึงทำให้มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น และการดำเนินชีวิตของประชาชนก็มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่น ที่เปลี่ยนแปลงไปจากการกลายเป็นเมืองมากขึ้น

6. ความอยู่ดีมีสุขของชุมชน

ตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เป็นพื้นที่ภาคเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจากการขยายตัวออกมาของเมืองส่งผลให้ชุมชนในเขตพื้นที่ ตำบลสามพร้าว อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี มีการขายที่ดินเพื่อรองรับการกลายเป็นเมืองที่กำลังจะเกิดขึ้นและการเก็งกำไรการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ พื้นที่ใช้สอยในครัวเรือนลดจำนวนลง มีลักษณะการเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และมีแรงงานต่างถิ่นหรือประชากรแฝงเข้ามาพักอาศัยในชุมชนจำนวนมาก

ความอยู่ดีมีสุขของชุมชนในเขตตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่ามีการให้ความหมายของ ความอยู่ดีมีสุขหรือความต้องการอยากจะเป็นใกล้เคียงกัน คือ การได้รับความรักความเอาใจใส่จากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนในการที่จะเข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้างพื้นฐาน อาทิ ถนน ไฟฟ้า ประปา ที่อยู่อาศัย ฯลฯ ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนเกิดความอยู่ดีมีสุขได้ การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับญาติ เพื่อนบ้าน รวมทั้งคนในชุมชน การมีสุขภาพร่างกายดี การมีรายได้ที่เพียงพอกับค่าครองชีพ และการมีอิสรภาพในการใช้ชีวิตอันจะนำไปสู่การบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุขได้มากกว่า โดยเฉพาะบ้านสามพร้าว หมู่ 1,2,10,12,15 บ้านหนองบุญ หมู่ 3และหมู่ 4 บ้านหนองลี หมู่11 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกับถนนสายหลัก อุดรธานี - สามพร้าว ที่กำลังกลายเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้น จากการขยายตัวของเมืองและการเข้ามาอยู่ของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ทำให้ประชาชนมีความสะดวกสบายจากการเดินทาง จากการมีร้านสะดวกซื้อสามารถจับจ่ายซื้อของกินของใช้ได้ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษา นี้ ได้ทำการสำรวจระดับความอยู่ดีมีสุขของตัวแทนครัวเรือนครัวชุมชนเมืองสามพร้าว จำนวน 100 ครัวเรือน พบว่า ตัวแทนครัวเรือนเมืองสามพร้าว ให้ระดับความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนอยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนระหว่าง 9 – 12 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 77 และมีระดับความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนในระดับน้อย (คะแนนระหว่าง 5 – 8 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 16 และมีเพียงร้อยละ 7 เท่านั้นที่ประเมินระดับความอยู่ดีมีสุขอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าจากการประเมินดังกล่าว ครัวเรือนในชุมชนเมืองสามพร้าวส่วนมาก มีความอยู่ดีมีสุขอยู่ในระดับปานกลาง ดังแสดงข้อมูลในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ระดับความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนเมืองสามพร้าว

ระดับความอยู่ดีมี	ร้อยละ
ระดับน้อย (คะแนนระหว่าง 5 – 8 คะแนน)	16.0
ระดับปานกลาง (คะแนนระหว่าง 9 – 12 คะแนน)	77.0
ระดับมาก (คะแนนระหว่าง 13 – 15 คะแนน)	7.0
รวม	100.0
เฉลี่ย = 10.34, น้อยสุด = 8, มากสุด = 15	

7. บทสรุป

ผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี นำความเปลี่ยนแปลงต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในหลายด้าน ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับกระบวนการขยายตัวของเมืองโดยทั่วไป กล่าวคือ จำนวนประชากร สิ่งปลูกสร้าง การจราจร เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนิสิตนักศึกษา และอาคารเป็นประเภทหอพักรวมทั้งบริการที่ตอบสนองกลุ่มนิสิตนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่ การใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสานเห็นได้ชัดจากรูปแบบกิจกรรมที่มีความหลากหลาย การขยายตัวของกลุ่มอาคารเป็นย่านกิจกรรมต่างๆ การเชื่อมโยงพื้นที่อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะโครงข่ายถนนหนทาง พื้นที่สีเขียวและพื้นที่ทางเกษตรลดลง และถูกแทนที่ด้วยพื้นที่ก่อสร้าง อย่างไรก็ตามการเข้าถึงพื้นที่กิจกรรมบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่เอื้อประโยชน์แก่สัญจรทาง จักรยานและทางเดินเท้า นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของการบังคับใช้ผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากหลายสาเหตุได้แก่ความล่าช้าของการจัดทำผังเมืองรวมที่ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ความไม่พร้อมของเจ้าหน้าที่และบุคลากรของหน่วยงานท้องถิ่น ในภารกิจในการควบคุมและบังคับใช้กฎหมายผังเมือง การทำงานอย่างไม่บูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่และกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เกิดขึ้นอย่างก้าวกระโดดเกินกว่าศักยภาพการรับมือของหน่วยงานท้องถิ่น

การขยายตัวของเมืองมหาวิทยาลัยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่โดยรวมมหาวิทยาลัยในหลายด้าน ซึ่งการบริหารจัดการพื้นที่ดังกล่าวต้องอาศัยทั้งกฎระเบียบในการกำหนดผังเมือง และการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้เหมาะสมเพื่อลดความขัดแย้งและหลีกเลี่ยงผลกระทบที่อาจเกิดแก่ชุมชนโดยรอบ อีกทั้งการกำหนดแผนแม่บทเฉพาะเป็นอีกกลไกสำคัญที่ช่วยกำหนดทิศทางในการพัฒนาพื้นที่ให้เอื้อประโยชน์และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่นิสิตนักศึกษา และผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนโดยรอบ การพัฒนาให้ได้มาซึ่งศักยภาพดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งหน่วยงานท้องถิ่นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคมหาวิทยาลัย รวมทั้งความร่วมมือจากทุกคนในชุมชน